

ПОНЯТТЯ ІГРОВОГО АБСУРДУ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ТА ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХОДИ

В статті розглядається поняття ігрового абсурду, визначаються основні характеристики крізь призму міждисциплінарного та лінгвістичного підходів. Пропонується класифікація мовного абсурду, дається визначення ігрового абсурду та визначаються механізми його творення.

Ключові слова: ігровий абсурд, механізм, характеристики, мовна гра.

Коляса Е.В. Понятие игрового абсурда: междисциплинарный и лингвистический подходы. В статье рассматривается понятие игрового абсурда, определяются основные характеристики сквозь призму междисциплинарного и лингвистического подходов. Предлагается классификация языкового абсурда, дается определение игрового абсурда и определяются механизмы его создания.

Ключевые слова: игровой абсурд, механизм, характеристики, языковая игра.

Kolyasa O.V. The concept of game absurd: interdisciplinary and linguistic approaches. The article deals with the concept of the game absurd, defines the basic characteristics in the light of linguistic and interdisciplinary approaches. The classification of linguistic absurd and game absurd is proposed, the mechanisms of its creation are defined.

Keywords: game absurd, mechanism, characteristics, language game.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок з науковими завданнями. На сучасному етапі розвитку “демократичних” мовних процесів все частіше зростає інтерес до вивчення асистемних, нестандартних та неочікуваних явищ у мові та мовленні (Арутюнова Н. Д., Булыгина, Т. В., Новикова В. Ю., Апресян Ю.Д., Короткова Л.В.), які так чи інакше порушують мовну норму, і підпадають під парасольковий термін абсурд/ абсурдні конструкції/ абсурдні елементи. Це пов'язано, у першу чергу, з актуалізацією антропоцентричної наукової парадигми у мовознавчих дослідженнях, яка постулює надмірну індивідуальність та повну свободу мовної особистості у виборі тих чи інших мовностилістичних засобів і прийомів впливу на читача/ реципієнта (Успенський Ф. Б., Бабаева Е. Е., Арутюнова Н. Д., Єлісеєва Н., Саннікова В., Шкловський В.).

Поняття абсурду вивчалось спочатку як логічна категорія (Камю А., Керкегор С., Сартр Ж.-П., Хайдеггер М., Шестов Л., Ясперс К.), згодом як літературне явище, властиве лише певній епосі (Ермон Востін, Норберт Леннартц), або як художній метод окремих письменників (Беккет С., Іюнеско Е., Далі С., Бергман І., Тарковський А.). Найбільш знаковим у цьому сенсі вважають міжнародний колоквиум (Берлін, 1973), присвячений творчості Самюеля Беккета, на якому стали обговорюватися питання, що вийшли за межі розуміння абсурду тільки як художнього методу чи основної ідеї одноіменного літературного напрямку, а значно ширше – як лінгвістичний феномен.

Не дивлячись на його суперечливість та складність, абсурд все частіше стає об'єктом дослідження мовознавчих студій під такими термінами як: художній абсурд (М Esslin, J-Ph. Jaccard, I. Hassan, Набоков В. В., Черноризька О., Буреніна О. Д., Ключев Е. В.), мовний абсурд (Апресян Ю. Д., Арутюнова Н. Д., Булігіна Т. В., Шмельов А. Д., Кобозева І. М., Карасік В. І., Новікова В. Ю., Кравченко О. В.), лінгвістичний абсурд (Кравец А. С., Гревцев М. С.), комічний абсурд (Івлева С. В., Карасев Л. В., Шмельов А. Д.), нонсенс (Падучева Е. В., Овчинников В., Шкурская Е. А., Малащук-Вишневська Н. В.) і розглядається в комунікативно-прагматичному (Падучева Е., Смолина А. Н., Сучкова Г. М., Шанина Н. Н.), психолінгвістичному (Гамалей Н. С., Гвоздева О. Л.), лінгвокультурологічному (Лукьянова Н. Н., Успенский Ф., Фатеева Н.) та когнітивно-дискурсивному (адискурсивні висловлювання Борботько В. Г., Гусаренко С. В.) аспектах.

Лінгвістів все частіше цікавили саме мовні способи і форми об'єктивації абсурду в художньому тексті: розмежування нонсенсу та абсурду (Падучева Е., Малащук-Вишневська Н. В., Бабелюк О. А.), абсурдних висловів та семантичних аномалій (Булігіна Т., Шмельов А.), вивчення аномальної комунікації (Успенський Ф., Бабаева Е.,

Арутюнова Н., Єлісеєва Н., Саннікова В., Шкловський В.), мови абсурду загалом (Бражнікова І., Надеждіної Є., Новікової В., Потаповіч А., Тлостанової М.) та квазіконьюнкції (Смірнов І. П.).

Отож, підсумовуючи вищесказане можна дійти висновку, що *абсурд* традиційно розглядають у межах таких основних напрямів: *логічного*, що досліджує протиріччя у висловлюванні в межах певної системи, яке може наповнюватися змістом в іншій; *філософського*, що визначає онтологічні характеристики світу і людського існування, протиріччя між бажаннями і можливостями; *релігійного*, характерного для релігійної середньовічної думки, згідно з яким абсурд слугує адекватною формою на позначення усвідомлюваного сутнісного сенсу Бога і божественної сфери буття; *естетичного*, за якого абсурд пов'язують з поняттям хаосу ще з давньогрецької філософії і трактують як естетичну категорію; *соціального*, що зосереджений на описі абсурдної моделі поведінки, яка суперечить законам соціального буття і прийнятним нормам; *культурологічного*, який постулює вихід за межі можливостей людського розуму, що дає поштовх до отримання нового знання, розширення та формування нової свідомості, *літературознавчого*, який сфокусований на розбіжностях між очікуваною логічністю світовлаштування і реальним його алогізмом, та власне *лінгвістичного*, предметом якого слугує ненормативне використання ресурсів мови різних рівнів.

Однак, ігровий абсурд як мовне явище та різновид загального феномену абсурду ще не було об'єктом системного, комплексного вивчення у вітчизняній лінгвопоетиці, а тому залишається однією з актуальних проблем сучасних мовознавчих студій сьогодення.

Актуальність наукової розвідки визначається її спрямованістю на системне вивчення феномена ігрового абсурду, виявлення механізмів його творення та визначення мовностилістичних і композиційних засобів його втілення в англомовних текстах оповідань жанру фентезі.

Метою статті є обґрунтування поняття ігрового абсурду крізь призму лінгвопоетики та виявлення ключових механізмів його творення в англомовних текстах оповідань жанру фентезі.

Зазначена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- уточнити поняття абсурду з позиції міждисциплінарного підходу;
- дати дефініцію поняттю ігрового абсурду з лінгвопоетологічного підходу;
- виявити ключові механізми творення ігрового абсурду;

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У найбільш загальному сенсі абсурд у гуманітарних науках розуміють як безглуздя, нерозумність, дурниця, протиріччя постулюючи відсутність у ньому смислу [Арутюнова 1987]. Проте досить чіткого визначення абсурд набуває у логіці та математиці, де його розглядають як “суперечливе висловлювання” [6], відмежовуючи у такий спосіб від беззмістовного. Таке протиріччя у дефініціях абсурду у гуманітарних та природничих науках можна пояснити, на наш погляд, невідповідністю у трактуванні самого поняття “смысл” у цих різних сферах знання.

Так у *філософії* проблема абсурду розроблялася ще задовго до появи екзистенціалізму, в працях античних і середньовічних філософів (Камю А., Керкегор С., Сартр Ж.-П., Хайдеггер М., Шестов Л., Ясперс К. и др.). Вони заклали певну традицію у тлумаченні абсурду, за якої його суттєвими ознаками вважали: сукупність негативних властивостей об'єктивної дійсності, відсутність у ній логіки, сенсу і того, що знаходиться за межею розумного.

Починаючи з античності, абсурд загалом відображає заперечення центрального компоненту раціональності, перверсію (танення сенсу), або вихід за межі розуму як такого, тобто набуває метафізичного змісту. Водночас цікавим залишається той факт, що у кожному культурно-історичну епоху увага акцентувалася на тому чи іншому аспекті цього складного філософського явища.

Як *логічна категорія* абсурд ще у Стародавній Греції означав дещо небажане, протилежне Всесвіту та гармонії, тобто негативні властивості світу, і за своєю суттю був

еквівалентним терміну “хаос”. Окрім того, цей термін позначав логічну безвихідь, глухий кут, місце, де логічні міркування приводять мислячу людину до суперечності чи до явної відсутності сенсу, а значить, потребують цілком іншого способу мислення [Буренина 2004, с. 3]. Іншими словами абсурд розуміли як заперечення центрального компоненту раціональності – логіки.

Співвідношення абсурду як *естетичної категорії* (Арто А., Арєва А., Берковського Н., Доценко Е., Паві П., Савелева А.) з театральними експериментами ХХ століття в мистецтвознавстві та естетиці можна, на нашу думку, представити у таких його різновидах як: 1) нігілістичний абсурд, що відкидає будь-які спроби отримати уявлення про світогляд і філософські імплікації тексту (Іонеску, Хільдесхаймер); 2) структурний абсурд як принцип відображення вселенського хаосу, розпаду мови та відсутності гармонійного образу людства; 3) сатиричний абсурд, що реалістично описує світ і виявляється в окремих репліках та інтризі (Дюрренматт, Фріш, Грасс).

З часу виникнення "театру абсурду" поняття, з одного боку, відображало творчий прийом драматургів – доведення до абсурду окремих рис і положень, позбавлення їх логічного зв'язку і змісту, а з іншого – чітко передбачало авторське алогічне світосприйняття. Абсурд як *мистецьке явище* поєднало філософські ідеї та художні парадокси, що свідчили про застосування традицій фольклору, чорного гумору, блюзнірства тощо. Його основними характеристиками стають: ізольованість, індивідуалізм і замкнутість; беззмістовність активних дій; недосяжність мети.

Особливий стиль або лейтмотив в літературі, особливістю якого слугувала навмисна демонстрація безглуздості, парадоксальності чи комізму звичних життєвих ситуацій, за допомогою гри логічними значеннями, опису механістичності, безцільності існування людини, викриття непорозуміння між окремою особистістю і суспільством у літературознавстві отримало назву «література абсурду». Абсурд як *літературознавча категорія* передбачало відхід від реальності, реального місця і часу, відсутність логіки як у вчинках персонажів так і у їхніх словах. Тому ключовими рисами творів театру абсурду стали: фантастичність, ірраціональність, статичність дій. У царині літературознавства виділяють художній абсурд [Карасик 2000, с. 78], а також такі його різновиди як: дискурсивний, жанровий, композиційний і сюжетний. *Дискурсивний абсурд* є результатом порушення кордонів і змішування традиційних дискурсів. *Жанровий абсурд* виникає при руйнуванні системи канонічних жанрів. *Композиційний абсурд* пов'язаний з порушенням форми побудови художнього твору, яка призводить до розриву форми і сенсу. *Сюжетний абсурд* з'являється внаслідок руйнування сюжетних схем. При цьому послідовний ланцюжок подій, що утворюють змістовну серцевину твору, обривається, перетворюючись на безподійність.

Деякі вчені розглядають абсурд як важливий атрибут сьогодення, що пронизує усі сфери життя суспільства епохи постмодерну (Бабелюк О. А.) – від політики і релігії до мистецтва і спорту [Бурьяк, електронний ресурс]. Крім того, з поширенням абсурду пов'язують появу нового типу свідомості - деструктивного [Васильєва 2004], яке проявляє себе у кризовому конструюванні соціальної реальності [Шведченко 2000]. При цьому абсурд кваліфікується як вкрай негативне *соціальне явище*, що має психосоціальну природу і призводить до розпаду суспільних підвалин і деградації соціуму [Бурьяк, електронний ресурс].

Однією з найбільш відомих і повних класифікацій абсурду як *культурного феномену* сучасності вважають типологію абсурду, запропоновану Карасиком В. І. у колективній монографії «Інша ментальність» [Иная ментальность 2005], де типи абсурду виділені заспособом переживання (подолання) абсурдної ситуації, серед яких: онтологічний, фідеїстичний, проблемний та ігровий.

Онтологічний абсурд викликаний переживанням втрати сенсу життя і відчуження особистості від соціуму та світу і проявляється як емоційне неприйняття ворожості

універсуму. Цей тип абсурду детально вивчається в філософії екзистенціалізму і знаходить відображення в художній літературі.

Фідеїстичний абсурд пов'язаний з прийняттям особистістю ірраціональності буття та відсутністю віри в принципову пізнаваність світу за допомогою розуму і виявляється як важливий елемент релігійної ідеології. Відображенням сутності фідеїстичного абсурду слугує тертулліанівське “Credo quia absurdum est” (“Вірю, бо абсурдно”).

Проблемний абсурд пов'язаний з усвідомленням неможливості вирішення того чи іншого питання в рамках заданої формальної теорії. Цей тип абсурду широко поширений в логіко-математичних міркуваннях і дослідженнях. Яскравим прикладом проблемного абсурду є докази від протилежного.

Ігровий абсурд є своєрідним викликом здоровому глузду і розглядається як спосіб боротьби з окостенілістю істини [Иная ментальность 2005, с. 15].

Наукові результати. Дослідження мовного/ лінгвістичного абсурду у лінгвістичному ракурсі спирається на наукові здобутки різних гуманітарних дисциплін у руслі перерахованих вище наукових напрямків і сприяє виявленню й опису ключових ознак цього мовного феномена Кравець А. С. [Кравець 2004], Карасик В. І., Новікова В. Ю. [Новікова 2001], Гревцев М. С. [Гревцев 2007]. Однак, незважаючи на достатню кількість робіт з проблем класифікації абсурду в різних сферах гуманітарного знання, це явище ще не було об'єктом системного вивчення в рамках сучасної лінгвопоетики на матеріалі англійських постмодерністських художніх текстів, зокрема й англійських оповідань жанру фентезі.

У найбільш загальному сенсі, під мовним/ лінгвістичним абсурдом розуміють певні мовні конструкції, сприйняття яких створює у свідомості реципієнта ефект абсурдності. [Арутюнова 1987, с. 5, 11]. У цьому зв'язку під поняття мовного абсурду часто підводять найрізноманітніший, семантично і функціонально неоднорідний мовний матеріал: паралогізми, семантичні та прагматичні парадокси, контроверзи, оксюморон, небилиці, нонсенси, адискурсивні й безладні висловлювання, мовні конструкції, в яких в тій чи іншій мірі спостерігаються відступи від мовної норми та сенсу. Це свідчить про те, що наведена вище дефініція є доволі розмитою і не розкриває, на наш погляд, сутності досліджуваного мовного феномена.

Окремі різноаспектні спроби дати визначення мовного абсурду до кінця теж не прояснюють природу цього явища. Так, наприклад, трактування мовного абсурду як “алогічної мовної субстанції, що складається з одиниць різних рівнів мови, аномальних стосовно мовної норми” [Новікова 2001] зaledве можна вважати вичерпною, оскільки мовний абсурд не зводиться тільки до порушення логіки, а відступ від мовної норми не завжди автоматично приводить до породження мовного абсурду (про нормативний аспект поняття лінгвістичного абсурду див. нижче).

Визначення мовного абсурду як “збоїв, неузгодженостей між компонентами сенсу, порушень лінгвістичних і комунікативних правил його (сенсу) створення” [Кравець 2004, с. 135], також не враховує багатоаспектного характеру досліджуваного мовного явища.

Вирішення цього питання криється, на наш погляд, у виявленні механізмів творення явища мовного абсурду, яке має яскраво виражену семіотичну природу і полягає у *навмисному* ненормативному використанні семантичних, синтаксичних та прагматичних ресурсів мови [Кравець 2004, с. 16]. Крім того, одним із важливих механізмів творення мовного абсурду вважаємо ігровий механізм, що базується на мовній грі. Суть ігрової функції абсурду, за В. І. Карасиком, полягає в прагненні критично переглянути положення раціонального погляду на світ, углядіти кордони раціонального пізнання.

У цьому зв'язку вважаємо за доцільне введення у науковий обіг терміна/ поняття “*ігровий абсурд*”, під яким розуміємо такий тип мовного абсурду, в основі якого лежать семіотичні механізми навмисного порушення семантичних, морфологічних, синтаксичних та композиційних мовних норм, що знаходить своє вираження у мовностилістичних та композиційних стилістичних засобах, а також ігровий механізм мовної гри, що сприяє, за метафоричним висловом В.І. Карасика, своєрідному “вправлянні в інтелектуальній

гнучкості” [Карасик 2000, с. 15], слугує легкою насмішкою над звичним і нудним станом справ та над здоровим глуздом загалом. Іншими словами, ігровий абсурд є динамічною категорією: він не “живе” в статичних мовних значеннях, а “виходить на поверхню” в процесі смислотворення.

Ігровий абсурд, як і мовний, полягає у “руйнуванні” одного або декількох семіотичних каналів і виникає в умовах семантичних суперечностей між змістом мовних одиниць вербалізованої частини художнього тексту, в умовах семантичних суперечностей між загальним змістом вербалізованої частини дискурсу і змістом актуалізованих у художньому тексті мовних когніцій, в умовах семантичних суперечностей між змістом різних мовних когніцій актуалізованих в певній дискурсивній ситуації. Унікальність такого явища полягає в тому, що воно суперечить головному призначенню мови — максимально повно і несуперечливо передавати думку.

Ключовими семіотичними механізмами породження ігрового абсурду вважаємо десемантизацію та деструктуризацію.

Під десемантизацією ми розуміємо навмисне ненормативне використання семантичних ресурсів мови в художньому тексті, що набуває форми сигніфікативних, денотативних, компаративних і синтагматичних аномалій, наприклад:

...holdig by dose thus agaist the biserable shell those girls gave off ad collectig frob theb the helbet, wallet ad wigged saddles... [Barth 1972, с. 64].

...зажибая дос от берзкой води, издаваебой этиби деваби, и забрать у дих шлеб, субку и крылатые саддалиш... [Барт 2001, с. 64].

Використання автором мовної гри, зумовленої звуковими співпадіннями створюючи неоднозначне сприйняття висловлювання.

Деструктуризація має місце при порушенні когезії (формальній зв'язності) або когерентності (смісловій зв'язності тексту).

On the beach of Pharos like a bearded beacon stood the Old Man of the Sea, but I had no need of navigation-aid: oriented, by falling-starlight I surely steered us east. Two-thirds of my tale was told, its whence and where; as to its whither, I knew only that I would once more and finally confront Andromeda... [Barth 1972, с. 112].

My scruffy boatman, next morning when we landed Joppa, pointed out the cliff where fair Andromeda had been snacked for Cetus till mighty Perseus et cetera... [Barth 1972, с. 113].

Використання текстових ремінісценції, що встановлюють парадигматичний (як правило метафоричний) зв'язок тексту з прототекстами. Вони є іконічними відтвореннями знайомої образної або фразової структури іншого твору через вживання точних і трансформованих цитат, згадок, алюзивних власних імен і алюзивних реалій.

Мовна гра будується за аналогією до мовної норми, але аналогія виступає не як фактор регуляції, а як “фактор, що сприяє введенню в мову утворень, які порушують структурно-семантичну цілісність і визначеність тієї моделі, на яку вони спираються” [Шмельов 1977, с.58]. Серед численних засобів мовної гри виділяють: 1) висловлювання, що відповідають нормі мови; 2) висловлювання, що навмисно відхиляються від норми; та 3) висловлювання, що містять помилки [Детерінг 1985, с. 31]. Щодо ігрового механізму творення ігрового абсурду, ми беремо до уваги тільки ті явища мовної гри, що складають свідомі відхилення від норми, проте вони не є помилками, а отже, вимагають ґрунтовного дослідження та класифікації.

Принцип аналогії, що полягає в тому, що ми будуємо мовну одиницю за подобою, на підставі образів вже наявних у нашій пам'яті мовних структур, базується на голографічній теорії пам'яті. Згідно з нею нова інформація не виникає з нічого; вона завжди конструюється на основі вже наявних в нашій пам'яті обсягу знань. Включаючись в пам'ять суб'єкта, нова інформація впливає на минулий досвід, вливається в нього і видозмінює всю систему.

Подібні процеси відбуваються і в мові. Не тільки мовна гра, а й будь яке мовне явище, зокрема й явище ігрового абсурду репрезентує новий виток еволюції всієї мовної системи, що слугує розвитком образу попереднього періоду. Отож, пояснення механізму творення

ігрового абсурду в результаті побудови аналогії з мовною нормою не пояснює конкретних, специфічних шляхів його творення, а вказує на одне з концептуально значущих напрямків розвитку всієї мовної системи.

У ході дослідження було доведено, що мовний абсурд крізь призму міждисциплінарного підходу є динамічною категорією: він не “живе” в статичних мовних значеннях, а “виходить на поверхню” в процесі смислотворення. Мовний абсурд виникає в умовах семантичних суперечностей між змістом мовних одиниць вербалізованої частини дискурсу, в умовах семантичних суперечностей між загальним змістом вербалізованої частини дискурсу і змістом актуалізованих в дискурсі мовних когніцій, в умовах семантичних суперечностей між змістом різних мовних когніцій, актуалізованих в певній дискурсивній ситуації.

Під ігровим абсурдом з погляду сучасної лінгвопоетики розуміємо ненормативні (не припускають особливої знакової конвенції і не відповідають реальній дискурсивній ситуації) мовні конструкції, які складаються із значущих одиниць і семантично суперечать сформованій мовній картині світу.

Література

- Абсурд и вокруг:* Сб. статей [Текст] / Отв. ред. О. Д. Буренина. – М.: Языки славянской культуры, – 2004. – 448 с.
- Апресян Ю. Д. Языковая аномалия и логическое противоречие [Текст] / Ю. Д. Апресян // Text. Jezyk. Poetyka. – Wrocław: Ossolineum, – 1978. – С.127-151.
- Арутюнова Н. Д. Аномалии и язык (К проблеме языковой «картины мира») [Текст] / Н. Д. Арутюнова // Вопросы языкознания. – 1987. – №3. – С. 3-19.
- Барт Дж. Плавающая опера / Джон Барт; [пер. с англ. А. Зверева] – СПб.: Азбука-классика, – 2001. – 315 с.
- Буренина, О. Д. Динамика абсурда в XX веке [Текст] / О.Д. Буренина // Современные тенденции русской литературы. – СПб., 2001 а. – С. 172-199.
- Буренина О.Д. Что такое абсурд, или по следам Мартина Эсслина [Текст] / О. Д. Буренина // Предисловие к сб. статей Абсурд и вокруг / Отв. ред. О. Д. Буренина. – М.: Языки славянской культуры, –2004. – С. 7-72.
- Бурьяк А. Абсурдизм как глобальная угроза [Электронный ресурс] /А. Бурьяк // Режим доступа: http://absurdism.narod.ru/ABS_0010.html.
- Вайнштейн О. Б. Постмодернизм: история или язык? [Текст] / О.Б.Вайнштейн // Постмодернизм и культура: Материалы «круглого стола» // Вопросы философии. – 1993. – № 3. – С. 3-7.
- Вайс Д. Абсурд как преддверие смеха [Текст] / Д. Вайс // Абсурд и вокруг: сб. статей / Отв. ред. О. Д. Буренина. – М.: Языки славянской культуры, – 2004. – С. 259-272.
- Выготский Л. С. Мышление и речь [Текст] / Л. С. Выготский // Избранные психологические исследования. – М.: Академия педагогических наук РСФСР, – 1956. – С. 37-386.
- Иная ментальность [Текст] / В. И. Карасик, О. Г. Прохвачева, Я. В. Зубкова, Э. В. Грабарова. – М.: Гнозис, – 2005. – 352 с.
- Исакова М. Л. «Нонсенс», «абсурд», «бессмыслица» как философско- эстетические концепты и термины поэтики [Электронный ресурс] / М. Л. Исакова // Режим доступа: <http://www.rusnauka.com/TIP/All/Filology/18.html>.
- Карасик В. И. О типах дискурса [Текст] / В. И. Карасик // Языковая личность: Институциональный и персональный дискурс. – Волгоград, – 2000. – С. 5-20.
- Клюев Е. В. Теория литературы абсурда [Текст] / Е. В. Клюев. – М.: УРАО, – 2000. – 104 с.
- Кравец А. С. Абсурд как нарушение смысла [Текст] / А. С. Кравец // Вестник ВГУ. Серия Гуманитарные науки. – 2004. – №2. – С. 133-178.
- Кравченко М. А. Нарушение когерентности текста как способ порождения лингвистического абсурда [Текст] / М. А. Кравченко, О. В. Кравченко // Труды Ростовского Государственного университета путей сообщения. Научно-технический журнал. – № 1(5) – Ростов н/Д: РГУПС, – 2008. – С. 34-39.
- Новикова В. Ю. Понятие абсурда и сложности в его сигнификации [Текст] / В. Ю. Новикова. – Краснодар: КубГУ, 2001 б. – 17 с. Деп. в ИНИОН РАН 11.07. – 2001, № 56616.
- Падучева Е. В. Понятие презумпции в лингвистической семантике [Текст] / Е.В. Падучева // Семиотика и информатика. Выпуск 8. – М.: ВИНТИ, – 1977. – С. 91-124.
- Померанц Г. Язык абсурда [Электронный ресурс] / Г. Померанц// Режим доступа: www.portalus.ru/modules/philosophy/print.php?subaction=showfull&id=110830501.
- Черноризская О. Л. Reductio ad absurdum в художественной методологии Достоевского [Текст] / О.Л. Черноризская // Филологические науки. – 2001. – №6. – С. 30-40.
- Шанина Н. Н. Прагматическая интерпретация аномального текста (на примере одного стихотворения Д. Хармса) [Текст] / Н.Н. Шанина // Текст, структура и функционирование. – Барнаул. –1994. – С. 114-120.
- Barth J. Chimera / J. Barth. – New York: Random House, – 1972. – 324 p.
- Davchev V. Techological Civilization – Civilization of Existential Absurdity [Текст] / V. Davchev // Абсурд и вокруг: сб. статей / Отв. ред. О.Д. Буренина. – М.: Языки славянской культуры, – 2004. – С. 148-163.
- Cardullo B. The Avant-Garde, the Absurd and the Post-modern : Experimental Theatre in the Twentieth Century [Текст] / B. Cardullo // Forum Modernes Theater. – Bd. 17. – Heft 1. – Narr Verlag, – 2002. – P. 3-18.
- Cartledge P. Aristophanes and his Theatre of the Absurd [Текст] / P. Cartledge. – Bristol: Bristol Classical Press, – 1990.